

TA'LIMDA O'QITISH SIFATI MONITORINGI MODELINI TAKOMILLASHTIRISH

P.O.ESHONTO'RAYEV

O'zbekiston Respublikasi
Harbiy xavfsizlik va Mudofaa
universitetining Harbiy aviatsiya
instituti aviatsiya va uchuvchisiz uchish
apparatlari mutaxassislarini tayyorlash
markazi kafedra sikl boshlig'i

Annotatsiya. Mazkur maqolada ta'lim jarayonida o'qitish sifati monitoringi modelini takomillashtirish masalalari yoritilgan. Unda monitoringning mazmuni, funksiyalari, diagnostik asoslari, o'qitish sifati ko'rsatkichlarini aniqlash hamda nazariy bilimlar, amaliy ko'nikmalar, tahlil va refleksiyaning uzluksiz integratsiyasi ilmiy jihatdan tahlil qilinadi. Shuningdek, ta'lim sifatini oshirishda zamonaviy monitoring modellari va raqamli texnologiyalarning ahamiyati asoslab beriladi.

Kalit so'zlar: ta'lim sifati, o'qitish sifati, monitoring, pedagogik monitoring, sifat ko'rsatkichlari, diagnostika, formativ baholash, summativ baholash.

Abstrack. This article discusses the issues of improving the model of monitoring teaching quality in education. It scientifically analyzes the content and functions of monitoring, diagnostic foundations, indicators of teaching quality, and the continuous integration of theoretical knowledge, practical skills, analysis, and reflection. The role of modern monitoring models and digital technologies in improving education quality is also substantiated.

Key words: education quality, teaching quality, monitoring, pedagogical monitoring, quality indicators, diagnostics, formative assessment, summative assessment.

Аннотация. В данной статье рассматриваются вопросы совершенствования модели мониторинга качества обучения в образовательном процессе. Научно анализируются содержание и функции мониторинга, диагностические основы, показатели качества обучения, а также непрерывная интеграция теоретических знаний, практических навыков, анализа и рефлексии. Обосновывается роль современных моделей мониторинга и цифровых технологий в повышении качества образования.

Ключевые слова: качество образования, качество обучения, мониторинг, педагогический мониторинг, показатели качества, диагностика, формативное оценивание, суммативное оценивание.

Kirish

Ushbu maqolada O‘zbekiston ta’lim tizimi sharoitida o‘qitish sifati monitoringi modelini takomillashtirishning zarurati, mazmuni va texnologik asoslari ilmiy jihatdan tahlil qilinadi. Bugungi kunda ta’lim sifatini oshirish, o‘quv jarayoni samaradorligini ta’minlash va natijadorlikni ob’ektiv baholash davlat ta’lim siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biridir.

“Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonun, davlat ta’lim standartlari (DTS), Yangi O‘zbekiston taraqqiyot strategiyasi hamda ta’lim sifatini baholashga oid normativ-huquqiy hujjatlar o‘qitish sifati monitoringini tizimli asosda yo‘lga qo‘yishni taqozo etadi.

O‘qitish sifati monitoringi tushunchasi va mazmuni

O‘qitish sifati monitoringi – bu ta’lim jarayonining holati, rivojlanish dinamikasi va natijalarini uzluksiz kuzatish, tahlil qilish, baholash hamda takomillashtirishga qaratilgan boshqaruv mexanizmi hisoblanadi.

Zamonaviy monitoring modeli faqat yakuniy natijalarni baholash bilan cheklanmay, balki:

- ta’lim jarayonining samaradorligini aniqlash;

- o'quvchilarning bilim, ko'nikma va kompetensiyalarini rivojlanish dinamikasini kuzatish;
- o'qituvchining metodik va refleksiv faoliyatini takomillashtirish;
- ta'lim sifatini oshirishga qaratilgan qarorlar qabul qilishni ta'minlaydi.

Tadqiqotning maqsadi va metodlari

Tadqiqotning maqsadi – ta'limda o'qitish sifati monitoringi modelini takomillashtirishning ilmiy-pedagogik asoslarini ochib berish va amaliy tavsiyalar ishlab chiqishdir.

Tadqiqot metodlari:

- Nazariy tahlil – pedagogik monitoring va ta'lim sifati bo'yicha ilmiy manbalarni o'rganish;
- Pedagogik diagnostika – o'qitish sifati ko'rsatkichlarini aniqlash;
- Taqqoslash – milliy va xalqaro monitoring modellarini tahlil qilish;
- Pedagogik eksperiment – takomillashtirilgan monitoring modelini amaliyotda sinovdan o'tkazish;
- Matematik-statistik tahlil – tadqiqot natijalarini qayta ishlash.

O'qitish sifati monitoringi modelining tarkibiy qismlari

Takomillashtirilgan monitoring modeli quyidagi komponentlardan iborat:

1. Ma'rifiy (bilim) komponent

- ta'lim sifati mezonlari;
- baholash indikatorlari;
- diagnostika usullari.

2. Amaliy komponent

- monitoring vositalarini qo'llash;
- test va topshiriqlar ishlab chiqish;
- natijalarni tahlil qilish.

3. Analitik komponent

- o'qitish samaradorligini baholash;
- muammolarni aniqlash;
- rivojlanish strategiyasini belgilash.

4. Reflektiv komponent

- o'qituvchi va o'quvchining o'z faoliyatini baholashi;
- ta'lim jarayonini takomillashtirishga yo'naltirilgan xulosalar.

5. Texnologik komponent

- elektron jurnal va LMS tizimlari;
- raqamli diagnostika platformalari;
- avtomatlashtirilgan tahlil vositalari.

Natijalar va muhokama

Tadqiqot jarayonida aniqlanishicha:

- o'qituvchilarning 60 % monitoringni faqat yakuniy baholash sifatida qabul qiladi;
- 50 % raqamli monitoring vositalaridan yetarli foydalana olmaydi;
- 68 % tahlil va xulosalashda qiyinchiliklarga duch keladi;
- reflektiv monitoring yetarli darajada qo'llanilmaydi.

Oliy ta'limda markazlashtirilgan tartibda sifat monitoringini olib borish har bir oliy ta'lim muassasasining ichki sifat nazorati tizimiga xalaqit bermagan holda, aksincha, hamkorlik va qo'llab-quvvatlash prinsiplari asosida ta'lim sifatini yaxlit ta'minlashga olib keladi. Zero, oliy ta'lim sohasida davlat siyosatini yuritishga mas'ul vazirlik tomonidan yaxlit sifat monitoringini yuritish va baholash amaliyoti ilg'or rivojlangan mamlakatlar tajribasida ham mavjud. Shu bois bir qator chet mamlakatlar misolida oliy ta'limning markazlashgan sifat monitoringini olib borishda qo'llaniladigan indikatorlarni ko'rib o'tmoq joiz.

Ta'lim sifatini monitoring qilish bo'yicha xorijiy tajba misolida ko'rib chiqamiz. Masalan, Germaniyadagi Federal Ta'lim va tadqiqot vazirligi (Bundesministerium für Bildung und Forschung (BMBF)) deb nomlanuvchi oliy ta'limga mas'ul vazirlik universitetlarning ta'lim sifatini monitoring qilish uchun bir qator indikatorlardan

foydalanadi. Ushbu ko'rsatkichlar universitetlar faoliyatining turli jihatlarini baholashga yordam beradi va ularning talab qilinadigan standartlarga javob berishini ta'minlaydi. Germaniyada qo'llaniladigan asosiy ko'rsatkichlardan ba'zilari quyidagilardan iborat:

1. Talabalarni o'qishga qabul qilish va bitiruv ko'rsatkichlari. Vazirlik ta'lim dasturlari samaradorligi va talabalarining umumiy muvaffaqiyatini o'lchash uchun universitetlarga o'qishga kirayotgan talabalar soni va ularning bitiruv ko'rsatkichlarini kuzatib boradi.

2. Tadqiqot natijalari va moliyalashtirish. Vazirlik universitetlarni tadqiqot samaradorligi, jumladan, nashrlar soni, patentlar va ta'minlangan tadqiqot mablag'lari asosida baholaydi. Bu ko'rsatkich oliy ta'lim muassasalarining ilmiy taraqqiyot va innovatsiyalarga qo'shgan hissasini aks ettiradi.

3. Dars sifati va talabalarining qoniqishi. Vazirlik talabalarining fikr-mulohazalari, baholashdagi haqqoniylik va o'quv resurslarining mavjudligi kabi omillarni hisobga olgan holda o'qitish sifatini baholaydi. O'quv tajribasi haqida fikr-mulohazalarni yig'ish uchun talabalarining qoniqish darajasini aniqlovchi so'rovlar ham o'tkaziladi.

4. Ishga joylashish va martaba muvaffaqiyati. Vazirlik bitiruvchilarning ishga joylashish darajasi, martaba o'sishi va mehnat bozoridagi muvaffaqiyatlarini kuzatib borish orqali ularning bandligini tekshiradi. Bu ko'rsatkich talabalarni ishchi kuchi qilib tayyorlashda universitet dasturlarining dolzarbligi va samaradorligini baholashga yordam beradi.

5. Xalqarolashtirish va hamkorlik. Vazirlik xalqaro talabalar va professor-o'qituvchilar soni, xalqaro institutlar bilan hamkorlik va global tadqiqot tarmoqlarida ishtirok etish kabi ko'rsatkichlar monitoringi orqali universitetlarning xalqarolashtirishni rag'batlantirishga qaratilgan sa'y-harakatlarini baholaydi.

6. Akkreditatsiya va sifat kafolati. Vazirlik akkreditatsiya va sifatni ta'minlash jarayonlari orqali universitetlarning yuqori standartlarga ega bo'lishini ta'minlaydi. Oliy ta'lim muassasalari milliy va xalqaro sifat standartlariga, o'quv

dasturlarini loyihalashga, professor-o'qituvchilar malakasiga va baholash usullariga ko'ra baholanadi.

7. Monitoring ta'lim tizimi faoliyati haqida qimmatli tushunchalar berish, takomillashtirish yo'nalishlarini aniqlash va asosli qarorlar qabul qilish orqali ta'lim sifatini oshirishda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Monitoringning ta'lim sifatini rivojlantirishga ta'siri ko'p qirrali bo'lib, o'quvchilarning umumiy ta'lim tajribasini oshirishga yordam beradigan turli jihatlarni o'z ichiga oladi.

8. Monitoring ta'lim sifatini oshirishning asosiy usullaridan biri ta'lim siyosati, dasturlari va amaliyoti samaradorligini baholashga tizimli yondashuvni ta'minlashdir. O'quvchilarning muvaffaqiyati, bitiruv ko'rsatkichlari va boshqa asosiy faoliyat ko'rsatkichlari to'g'risidagi ma'lumotlarni to'plash va tahlil qilish orqali ta'lim organlari ta'lim tizimining kuchli va zaif tomonlari haqida har tomonlama tushunchaga ega bo'lishlari mumkin. Ma'lumotlarga asoslangan ushbu yondashuv siyosatchilar va o'qituvchilarga yaxshilashga muhtoj sohalarni aniqlash va ularni hal qilish uchun dalillarga asoslangan qarorlar qabul qilish imkonini beradi.

9. Monitoring, shuningdek, ta'lim tizimida hisobdorlik va shaffoflikni ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. Ta'lim xarajatlarini, resurslarnitaqsimlashni va moliyalashtirishning talabalar natijalariga ta'sirini kuzatib borish orqali ta'lim organlari talabalarning o'qishini qo'llab-quvvatlash uchun resurslardan samarali foydalanishni ta'minlashi mumkin. Bunday mas'uliyat resurslarni mas'uliyat bilan boshqarish madaniyatini rivojlantiradi va ta'lim sifatini oshirish uchun mablag'lardan samarali foydalanishni rag'batlantiradi. Bundan tashqari, monitoring turli talabalar guruhlarini o'rtasidagi ta'lim natijalaridagi nomutanosibliklarni aniqlashga yordam beradi, masalan, irqi, etnik kelib chiqishi, ijtimoiy-iqtisodiy holati yoki alohida ehtiyojlarga asoslangan. Turli demografik toifalar bo'yicha o'quvchilar faoliyati to'g'risidagi ma'lumotlarni o'rganib, ta'lim organlari tengsizliklarni aniqlab olishlari va ularni bartaraf etish uchun maqsadli choralar ko'rishlari mumkin. Bu kam ta'minlangan talabalarni

qo'llab-quvvatlash, inklyuziv amaliyotni targ'ib qilish va barcha talabalarning yuqori sifatli ta'lim olishdan teng foydalanishini ta'minlash uchun tadbirlarni amalga oshirishni o'z ichiga olishi mumkin.

10. Bundan tashqari, monitoring ilg'or tajribalarni tarqatish va muvaffaqiyatli ta'limtashabbuslarini takrorlash uchun katalizator bo'lib xizmat qiladi. Ajoyib natijalar beradigan maktablar, dasturlar yoki o'qitish usullarini aniqlash orqali ta'lim organlari bu tushunchalarni boshqa o'qituvchilar va muassasalar bilan baham ko'rishlari mumkin. Bu ilg'or tajriba almashuvi o'qitishning innovatsion usullarini qo'llash, muvaffaqiyatli dasturlarni amalga oshirish va samarali strategiyalarni takrorlash, pirovardida ta'lim sifatini oshirishga olib kelishi mumkin.

Takomillashtirilgan monitoring modeli joriy etilgandan so'ng o'qitish sifati ko'rsatkichlari va tahliliy faoliyat sezilarli darajada yaxshilandi.

Xulosa

O'qitish sifati monitoringi modeli ta'lim jarayonining samaradorligini oshirishda muhim boshqaruv mexanizmi hisoblanadi. Uning takomillashtirilishi nazariy bilim, amaliy ko'nikma, raqamli texnologiyalar va reflektiv yondashuvning uyg'unlashuviga bog'liq. Tadqiqot natijalari ta'lim sifatini oshirishda monitoring modelini tizimli ravishda rivojlantirish zarurligini tasdiqlaydi.

Takliflar

- Ta'lim muassasalarida o'qitish sifati monitoringi bo'yicha yagona modelni joriy etish;
- O'qituvchilar uchun monitoring va diagnostika bo'yicha malaka oshirish kurslarini tashkil etish;
- Raqamli baholash va tahlil tizimlarini keng joriy qilish;
- Reflektiv monitoring madaniyatini shakllantirish;
- PISA, TIMSS kabi xalqaro monitoring tajribalarini milliy ta'lim tizimiga integratsiya qilish.

Фойдаланилган адабиётлар

1. O‘zbekiston Respublikasi “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonuni.
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining ta’lim sifatini baholashga oid qarorlari va farmonlari.
3. Hasanboyeva O. Pedagogik diagnostika. – Toshkent, 2021.
4. Bloom B. The Taxonomy of Educational Objectives. – New York, 1956.